

FILOLOG TALABALARNING FRAZEOLOGIK KOMPETENSIYASINI TARKIBIY QISMLARDA RIVOJLANTIRISH

Nurimbetova S.K.

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti tayanch doktoranti

Tayanch so'zlar: kompetensiya, kompetentlik, frazeologik kompetensiya, kommunikativ kompetensiya.

Ключевые слова: компетенция, компетентность, фразеологическая компетентность, коммуникативная компетентность.

Key words: competence, competence, phraseological competence, communicative competence.

РЕЗЮМЕ:

Ushbu maqolada oliy ta'lim talabalariga ona tilini o'qitishda frazeologik kompetensiyasini tarkibiy qismlarda rivojlantirish va samaradorlikni oshirishga qaratilgan tushunchalar berildi. Frazeologik kompetensiyaga aloqador metodologik atamalar va tushunchalar ta'kidlangan.

РЕЗЮМЕ:

В данной статье студентам высших учебных заведений были предложены концепции, направленные на развитие их фразеологической компетенции по компонентам и повышение эффективности обучения родному языку. Выделены методологические термины и понятия, относящиеся к фразеологической компетенции.

SUMMARY:

In this article, students of higher education were given concepts aimed at developing their phraseological competence in components and increasing efficiency in teaching their mother tongue. Methodological terms and concepts related to phraseological competence are highlighted.

Zamonaviy ta'limda ona tilini o'qitish metodologiyasida kompetensiya va kompetentlik tushunchalarini ajratish odatiy hol bo'lib, bu atamalar A.V.Xutorskiy tomonidan farqlangan: "Kompetensiya - yuqori sifat uchun zarur bo'lgan shaxs sifatlari ya'ni bilim, qobiliyat, ko'nikma va faoliyat usullari majmui bo'lsa, kompetentlik - bu shaxsning tegishli kompetensiyaga ega bo'lishi va faoliyat subyektiga bo'lgan shaxsiy munosabat" bo'lib hisoblanadi.

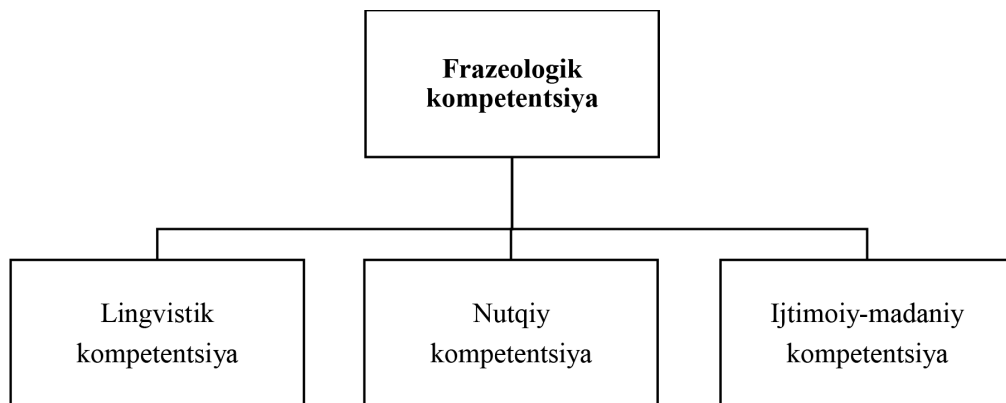
Tadqiqotchilari Tsyan Veitsyan katta kommunikativ kompetensiyalar, iboralar milliy va madaniy komponentlarga ega bo'lgan birliklar frazeologik kompetensiyaning shakllanishiga yo'l oshib berishini ta'kidlab o'tkan.

Ko'pgina zamonaviy metodologlar kommunikativ kompetensiya tuzilishining turli modellarini tavsiflaydilar. Ba'zi tadqiqotlarda kommunikativ kompetensiya nutq faoliyatining asosiy turlariga muvofiq to'rtta alohida kompetensiyaga bo'linadi: nutq, o'qish, tinglash va yozish. Bizga eng yaqin bo'lgan V.V.Safonovning nuqtai nazari bo'lib, u ona tilining kommunikativ kompetensiyasining quyidagi tarkibiy qismlarini belgilaydi:

a) lingvistik (grammatik);

b) nutqiy (pragmatik, strategik, diskursiv);

c) ijtimoiy-madaniy (sotsiolingvistik va mintaqaviy tadqiqotlar). Shuni ta'kidlash kerakki, bizning fikrimizcha, frazeologik kompetensiya har uchala kompetensiya (lingvistik, nutqiy va ijtimoiy-madaniy) bilan aloqada bo'lib, ayni paytda uning tarkibiy qismlari bo'lgan ushbu uchta kompetensiyadan kelib chiqadi, chunki frazeologiya nafaqat o'zaro bog'liq, balki, tilning leksik tarkibi, balki xalqning ko'p asrlik sotsiolingvistik bilimlarining o'rnatilgan majoziy shakldagi muhim konsentratsiyasidir. (1-rasm)

(1-rasm)

Frazeologik kompetensiya (ona tilini o'rganishda kommunikativ kompetensiyaning tarkibiy qismi sifatida o'rganiladi. Nutqda ona tilining frazeologik birliklarini adekvat idrok etish va ulardan foydalanishni nazarda tutuvchi og'zaki muloqotning turli holatlarida lingvistik, nutqiy va ijtimoiy-madaniy kompetensiyani amalga oshirish qobiliyati sifatida o'rganiladi.

So'nggi yarim asrda nafaqat ta'rif, balki kompetensiya tuzilishini tushunish ham sezilarli o'zgarishlarga duch keldi.

Tadqiqotchi N.D.Galskova tomonidan kommunikativ kompetensiya frazeologik kompetensiya tarkibini tashkil etuvchi quyidagi tarkibiy qismlarni ajratib ko'rsatkan:

frazeologik tizim haqida bilim va ular asosida shakllangan lingvistik (leksiko-grammatik) aloqa vositalarini (lingvistik yoki til komponenti) ishlatish ko'nikmalari;

muayyan muloqot holatiga, nutq vazifasiga va kommunikativ niyatiga (pragmatik yoki nutqiy komponent) muvofiq birliklar elementlarini yoki to'liq frazeologik iboralarni o'z ichiga olgan chet tilidagi gaplarni tushunish va yaratish imkonini beruvchi bilim, ko'nikma va malakalar;

chet el lingvojamiyatining milliy-madaniy xususiyatlariga (sotsiomadaniy komponent) mos ravishda o'z ona tilida so'zlashuvchilar bilan og'zaki va og'zaki bo'lmagan muloqotni amalga oshirish imkonini beruvchi bilim, ko'nikma va malakalar;

nutq aktining mazmunini oldindan bilishga, o'zaro ta'sirning rivojlanishini bashorat qilishga imkon beradigan bilim, ko'nikma va qobiliyatlar, bu ayniqsa yapon madaniyati tashuvchilari bilan muloqot qilishda muhim ahamiyatga ega - yuqori darajadagi subtekst, kontekst madaniyati (strategik komponent) madaniyati;

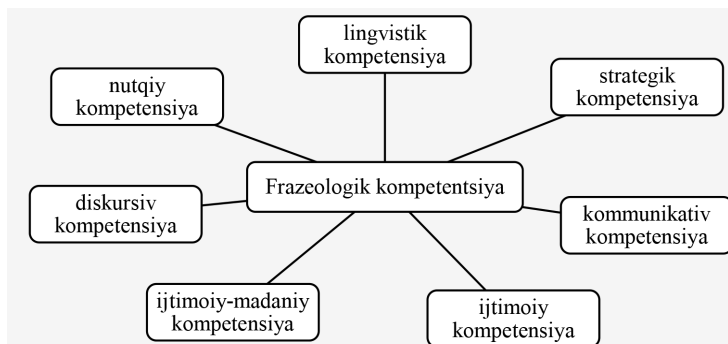
ta'lim jarayonining motivatsion komponentini shakllantirishga asoslangan va bilish jarayonini qurish samaradorligi bog'liq bo'lgan motivatsion-maqсадli komponent .

Yuqoridagilarning barchasini hisobga olsak, turli xil tarkibiy qismlarni aniqlagan bo'lsalar ham ona tili frazeologik kompetensiyasining mazmuni, ko'plab ishlarda farqlar faqat terminologiya va mazmuni talqin qilish masalalariga taalluqlidir. (1-rasm)

Muammoga turli nuqtai nazar va yondashuvlarni hisobga olgan holda, biz ta'kidlashimizda ona tilidagi frazeologik kompetensiyaning quyidagi tarkibiy qismlarini ajratib oldik.(2-rasm)

1) lingvistik kompetensiya (tildan malakali foydalanish qobiliyati).

2) nutqiy kompetensiya (nutqning barcha turlarini muvaffaqiyatli amalga oshirish). faoliyati, argumentatsiya texnikasi va fikrlarni ifodalash shakllarini

(2-rasm)

egallash (tahlil, taqqoslash, umumlashtirish va boshqalar), nutq o'rtasidagi aloqa usullarini qo'llash qobiliyati va aloqa maqsadiga erishish uchun ekspressivlik texnikasi);

3) ijtimoiy-madaniy kompetensiya (ona tili va chet tili madaniyatini bilish, mamlakatlarning madaniy rivojlanish tajribasini va uning tillarda aks etishini tahlil qilish qobiliyati, sotsial-lingvistik va sotsial-madaniy bilimlardan to'g'ri foydalanish qobiliyati; og'zaki va yozma nutqda rasmiy va norasmiy muloqot normalari);

4) diskursiv kompetensiya (kommunikativ so'zlarning har xil turlarini tushunish va turli uslubdagi izchil bayonotlarni shakllantirish qobiliyati; nutq turiga qarab tegishli lingvistik vositalarni tanlash qobiliyati);

5) strategik kompetensiya muloqot jarayonida og'zaki yoki og'zaki bo'lmagan strategiya);

6) ijtimoiy kompetensiya (muloqotni qo'llab-quvvatlashga tayyorlik, etkazib berish qobiliyati, suhbatdoshning o'rnida o'zingizni tutish va tushunmovchiliklarni hal qilish.

7) kommunikativ kompetensiya (o'quvchining muayyan nutqiy vaziyat uchun zarur aloqa vositalari)

Nutqda frazeologik birliklarni idrok etish va ulardan foydalanish, ona tilidagi vaziyatga mos keladigan, o'rganilayotgan tilning tilshunosligi, mintaqashunoslik, ijtimoiy tilshunoslik va madaniyatshunoslik sohasidagi bilimlardan foydalanish qobiliyati hisoblanadi. Shuni ta'kidlash joizki, kompetensiya bilim, ko'nikma va ularni muayyan vaziyatlarda safarbar qilishga tayyorlikni o'zida mujassam etadi va ularning shakllanish darajasini ma'lum mezonlar asosida aniqlash mumkin .

Xulosa qilib aytish mumkinki, frazeologik kompetensiyaning tarkibiy qismlari filolog talabalarning ona tilini samarali o'rganishning muhim ko'rinishlaridan bo'lib, frazeologik kompetensiyaga ega bo'lish nafaqat ona tilini bilishning yuqori darajasining ko'rsatkichlaridan biri, balki filologlarning kasbiy mahoratining muhim tarkibiy qismi ham deb hisoblanadi.

Adabiyotlar:

1. Баграмова Нина Витальевна. Структура и место фразеологической компетенции в составе коммуникативной компетентности. Электронное научное издание (научно-педагогический интернет-журнал

2. Гальскова Н. Д., Гез Н. И. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика. – М., 2004. – 336 с.

3. Сафонова В.В. Социокультурный подход к обучению иностранному языку как специальности: Автореф. докт. дисс.– М., 1993.- 47 с.

4. Хуторский А.В. Практикум в дидактике и современным методикам обучения. – СПб.:Питер,2004. – 141 с.

5. ЦЗАН Вэньцянь. Лингводидактическая система формирования фразеологической компетенции китайских русистов. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата педагогических наук. Москва-2009, 4-стр.